

7/12/2022

י"ג כסלו תשפ"ג

לכבוד :

המועצה הלאומית לכלכלה

משרד ראש הממשלה

באמצעות אימייל strategy@pmo.gov.il

עמדת "קו לעובד" להערכת מצב חברתית-כלכלית:
מגמות ומאפייני שוק העבודה בישראל הדורשים התייחסות אסטרטגית

מגמות:

- 1. מעבר לכלכלת פלטפורמות ומבני העסקה חדשים ומבוזרים.** המגמה העולמית בעשורים האחרונים היא שבירת מבנה ההעסקה הקלאסי ומעבר להעסקה לא ישירה. זה בא לידי ביטוי בהסתמכות הולכת וגוברת על מיקור חוץ בענפים בהם התופעה כבר הייתה קיימת (כך למשל ענף הבנייה, שם מתגברת התופעה של עשרות קבלני משנה שלוקחים חלק בפרויקט אחד), ובענפים חדשים יחסית כמו חינוך (כך למשל הפרטת שירותי אחריות במסגרות חינוך, או העברת סייעות להעסקה על ידי בעלויות ולא על ידי הרשות המקומית). כמו כן, בשנים האחרונות מתגברת תופעת כלכלת הפלטפורמות, וחוזי "אפס שעות" במסגרתה עובדים מועסקים על ידי פלטפורמות אינטרנטיות ואפליקציות (כמו WOLT) וזכאים לשכר בהתאם לתוצר ואף עשויים לא להיות זכאים לשכר כלל בחודש מסוים.
- 2. הסתמכות גדולה יותר על הגירת עבודה.** מספר העובדים הלא ישראלים בהיתר בישראל במגמת עלייה, וצפוי להמשיך לעלות בשנים הקרובות. מהגרי העבודה מגיעים לעבוד בענפים כמו בנייה, סיעוד, חקלאות וכד', חלקם באמצעות הסכמים בילטרליים שמסדירים את אופן עבודת מהגרי העבודה בישראל, אך חלקם עדיין מגיעים באופן לא מפקח ובכפוף לתשלום דמי תיווך אסטרונומיים היוצרים שעבודי חוב. זאת לצד עובדים פלסטיניים המועסקים בהיתר בישראל, שמספרם אך הולך וגדל, ואין כיום מנגנון המפקח על אופן גיוסם. חלק ניכר מעובדים אלו מועסקים בישראל תחת מבני העסקה המוכרים כמבני העסקה כובלת (העסקה שסיומה מביא לגירוש מישראל ומשכך מאיין את כוח המיקוח של העובד), או נטולי כלים לממש את זכותם לחפש מעסיק אחר. מספר מהגרי העבודה והעובדים הפלסטיניים בכל הענפים צפוי רק להמשיך לעלות וזאת במקביל לפתיחת ענפים חדשים להגירת עבודה (שלושה נפתחו רק בשנה שעברה).
- 3. גידול באוכלוסיית הפליטים ומבקשי המקלט.** ריבוי הקונפליקטים המזוינים מוביל לעקירת תושבים רבים ולגידול במספר הפליטים בעולם. רק בשנה האחרונה עם פלישתה של רוסיה לאוקראינה, המספר גדל משמעותית ועומד היום על 32.5 מיליון פליטים ו-4.9 מיליון מבקשי מקלט בעולם לפי דיווח האו"ם. עשרות אלפי אוקראינים נאלצו לברוח מבתיהם, לתקופה בלתי ידועה, וחלק מאותם פליטים גם הגיעו לישראל והגישו בקשות למקלט. בישראל נשים וגברים אלו אינם זכאים לרשת ביטחון סוציאלית מהמדינה גם אם נמצא שלא ניתן להחזירם לארצותיהם (אלא אם הוכרו כפליטים לפי אמנת הפליטים, אך שיעור ההכרה בישראל נמוך מ-1%), וקיומם תלוי בעבודות הנמנות על שוק העבודה השניוני.
- 4. גידול באוכלוסייה וגידול בבנייה.** מגמת הגידול באוכלוסייה הישראלית היא בדגש על ילדים צעירים. בחמש השנים האחרונות האוכלוסייה הכללית גדלה בשיעור של כ-9% לשנה, ולפי הערכת ה-OECD, בשנת 2024 צפויים להיות בישראל 2 מיליון ילדים עד גיל 9 שיהוו 20% מכלל האוכלוסייה. מרבית האוכלוסייה בישראל מתגוררת בערים, לאור העובדה שישראל היא מדינה עם אחוזי עיור גבוהים (מעל 90% נכון להיום, וימשיך לעלות). הגידול באוכלוסייה עתיד להשליך על העלייה בביקוש לעבודות כפיים (בנייה, ניקיון, סיעוד, חקלאות וכד'). הגידול באוכלוסייה בשילוב עם העיור הגבוה עתיד להגביר את מגמת הבנייה העירונית המואצת, וספציפית בפרויקטים גדולים של מגורים. כך למשל, בשנת 2021 היו בישראל 70 אלף התחלות בנייה, ו-165 אלף דירות בבנייה פעילה, יותר מבכל שנה בעבר.

5. **גידול במחלות תעסוקתיות.** לפי הפרסומים של ארגון העבודה הבינלאומי וארגון הבריאות העולמי, ישנה עלייה משמעותית בעשרים השנים האחרונות במוות ובמחלות לא קטלניות שנובעות מגורמים הקשורים למקומות עבודה. הדו"ח האחרון, שהתפרסם במהלך שנת 2021, מצא גידול (בכלל הענפים) של כ-40% בתחלואה תעסוקתית, לעומת צמצום של כ-19% בפגיעה כתוצאה מתאונות עבודה. המחלות הנפוצות ביותר על פי הממצאים הם מחלות לב, שבץ, וסרטן, וישנו קשר הדוק בין גורמי סיכון פסיכו-סוציאליים ובין מחלות אלו. מגמה זו צפויה להמשיך בשנים הקרובות.

סוגיות אסטרטגיות לטיפול:

1. **שיפור רגולציה וכלי האכיפה לצורך התאמה למבני העסקה חדשים.** עובדים שמועסקים במיקור חוץ ייטו להיות עובדים בשכר נמוך, רבים מהם מוחלשים, ועל קו העוני. מגמת הגידול במבני העסקה מבוזזים ושימוש מוגבר במיקור חוץ מחייבים הסדרה מיוחדת, ותיקון החקיקה הקיימת כדי להבטיח שחוקי המגן הקיימים בדין הישראלי יבטיחו את זכויותיהם הסוציאליות, אכיפה, ומניעת העמקתם של פערים חברתיים שקיימים כבר היום במשק.

2. **הבטחת זכויותיהם הסוציאליות של עובדים מוחלשים בשוק הישראלי.**

- **עובדים פלסטיניים ומהגרי עבודה.** ככל שמדינת ישראל בוחרת להסתמך על עובדים פלסטיניים ומהגרי עבודה בענפים שונים, הרי שיש למגר תופעות כמו גביית דמי תיווך בלתי חוקיים וכבילתם של עובדים למעסיקים תוך פגיעה בזכויותיהם הבסיסיות, והלכה למעשה במקרי קצה אף לסחר בבני אדם. יש לתת לעובדים כלים אפקטיביים לאיתור מעסיק בזמן סביר, למסד מגנון גיוס עובדים מפוקח, ולהגדיל את המשאבים ליחידות שאמונות על פיקוח ובטיחות לעובדים אלו.

- **עובדים שעתיים.** יש לבצע תיקון חקיקה שיצמצם את האפשרות להעסיק בשכר שעותי, על מנת להפחית פגיעה בעובדים החלשים ביותר, שהם רוב מכריע בקרב העובדים במתכונת שעתית, ותיקון דיני המגן לביטול האפליה נגד עובדים שעתיים ביחס לנושאים כמו דמי חגים, הודעה מוקדמת ופיצויי פיטורים.

3. **תוכנית לאומית להתמודדות עם ריבוי תאונות העבודה בישראל.** המדד הבינלאומי המקובל לתאונות עבודה הוא היחס בין מספר הנפגעים למספר המועסקים (100,000 איש). לפי דו"ח מבקר המדינה מחדש מאי 2022, היחס בין מספר הנפגעים לאוכלוסייה הוא גבוה בהשוואה לשאר מדינות האיחוד האירופי. בשנים האחרונות ישנו גידול משמעותי במספר תאונות העבודה בענף הבנייה במקביל לגידול בהתחלות הבנייה. נדרשת תוכנית לאומית להתמודדות עם התופעה, לרבות יישום המלצות דו"ח ועדת אדם, ההסכם עם ההסתדרות משנת 2018, הטלת סנקציות משמעותיות על קבלנים מפירי בטיחות, והקמת הרשות הלאומית לבטיחות ובריאות תעסוקתית. לאור הגידול בהתחלות הבנייה, ובהיעדר פתרון לריבוי התאונות, עלולים להיות יותר פצועים והרוגים בענף הבנייה.

4. **הקצאת משאבים לבריאות התעסוקתית לאור הזנחת הנושא.** הנזק הכלכלי שנגרם למשק כתוצאה מהזנחת הנושא עומד לפי הערכות על כ-2 מיליארד ₪ לשנה. יש להגדיל את מספר הרופאים התעסוקתיים, טיוב איסוף המידע, והנגשת השירות לעובדים (בדגש על פריפריה גיאוגרפית וכלכלית), ולקדם מחקר יישומי כדי לטייב את היכולת לקשור בין מחלות מקצוע ובין גורמי סיכון בהתאם לסוג מקצוע.

מצ"ב טבלאות אקסל המציגות את הנתונים.